

Folkebibliotekene i Norge 2024

Statusrapport om bemanning og kvalitet

Utarbeidet av Innlandet fylkesbibliotek

Marius Græsby

Innhold

1. Innledning og metode.....	3
2. Vurdering av kvaliteten på egne tjenester	5
3. Biblioteket og kommunen.....	10
4. Bemanning.....	13
5. Lokale utfordringer og bibliotekets potensial.....	18
6. Oppsummering og refleksjoner	21
7. Kilder	24

1. Innledning og metode

Innledning

Ti år etter endringen av Folkebibliotekloven er det ikke kontroversielt å påstå at folkebibliotekene i Norge trenger et stort løft. I rapporten *Folkebibliotekloven (2014) – Hva førte den til?*, som ble publisert av Innlandet fylkesbibliotek i 2023, ble det slått fast at selv om endringene av loven førte til økt aktivitet, har mengden ressurser som brukes på folkebibliotek sunket ytterligere. Norge ligger langt etter Sverige, Danmark og Finland på bibliotekfeltet. Dette gjelder både ressurser og aktivitetsnivå.

Behovet for et løft ble tydeligst beskrevet i Kulturutredningen fra 2014. Utredningen beskrev folkebibliotekene som en særlig utsatt budsjettaper, med store lokale forskjeller.

Bibliotekene (er) åpenbart systematisk underfinansiert og nedprioritert. Utvalget oppfatter situasjonen som bekymringsvekkende, gitt den kjerneoppgaven folkebibliotekene har som kulturell og kompetansegivende møteplass og kunnskaps- og kulturformidler for hele befolkningen. Utvalget stiller spørsmål ved dagens ansvarsdeling for bibliotekvesenet. (NOU 2013: 4, s. 310)

Økningen i aktivitet siden 2014 har altså skjedd til tross for en ytterligere forverring i rammevilkårene. I forbindelse med rapporten om utviklingen siden lovendringen ønsket vi å kartlegge hvordan dette påvirket situasjonen for bibliotekene i Innlandet. Dette resulterte i rapporten *Folkebibliotekene i Innlandet – Status 2023*. Etter at denne ble publisert ønsker flere fylker å gjennomføre samme kartlegging. For å øke verdien av en slik kartlegging ble det bestemt at den skulle gjennomføres i samtlige fylker, og at resultatet skulle samles i en felles rapport.

Kartlegging tar for seg ulike sider ved tjenestene og rammevilkårene i folkebibliotekene, men alle har utspring i ett stort spørsmål, nemlig: Hvordan påvirker små ressurser tilbudet til norske folkebibliotek?

Metode

Det finnes allerede mye statistikk om folkebibliotekene i Norge. Nasjonalbibliotekets offisielle bibliotekstatistikk sier det meste om samlingene, aktivitetene og ressursene i folkebibliotekene, mens Nasjonalbibliotekets befolkningsundersøkelser samler data om innbyggernes preferanser, vaner og refleksjoner omkring egne bibliotekbesøk. I tillegg kan

også Innbyggerundersøkelsene til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring si noe om innbyggernes opplevelser av biblioteket.

I denne kartleggingen har målet vært å samle det som mangler i de øvrige statistikkene, nemlig de kvalitative vurderingene til bibliotekene selv. Spørsmålene har blitt tilpasset de ulike temaene, men legger seg tett opp til utformingen i Innbyggerundersøkelsen. Biblioteksjefene har blitt bedt om å vurdere en rekke påstander, velge ulike alternativer og i tillegg måtte fylle ut enkelte åpne felt. Det har blitt inkludert enkelte hypotetiske spørsmål for å illustrere gapet mellom tilbudet slik det foreligger i dag og tilbudet slik det kunne ha vært med mer adekvate ressurser. Når det blir spurt om hva en 70% økning i antall årsverk ville ført til har dette bakgrunn i at den gjennomsnittlige bemanningen i Sverige, Danmark og Finland er nettopp 70% høyere enn i Norge.

Kartleggingskjemaet som har blitt brukt i undersøkelsen er utformet av Innlandet fylkesbibliotek, og deretter distribuert til folkebibliotekene via de øvrige fylkesbibliotekene. Totalt 303 av 354 aktuelle kommuner har deltatt, noe som gir en oppslutning på 85,4%. Svarene ble samlet inn på slutten av 2023 og starten av 2024. Bibliotektilbudet i Oslo skiller seg markant ut fra resten av landet, og er derfor ikke inkludert i denne rapporten.

Der hvor det er benyttet offisiell bibliotekstatistikk har det kun blitt hentet tall fra de bibliotekene som deltok i kartleggingen.

2. Vurdering av kvaliteten på egne tjenester

Folkebibliotekene skal tilby et mangfoldig utvalg tjenester til innbyggerne i egen kommune. Folkebibliotekloven er kort, men allikevel omfattende:

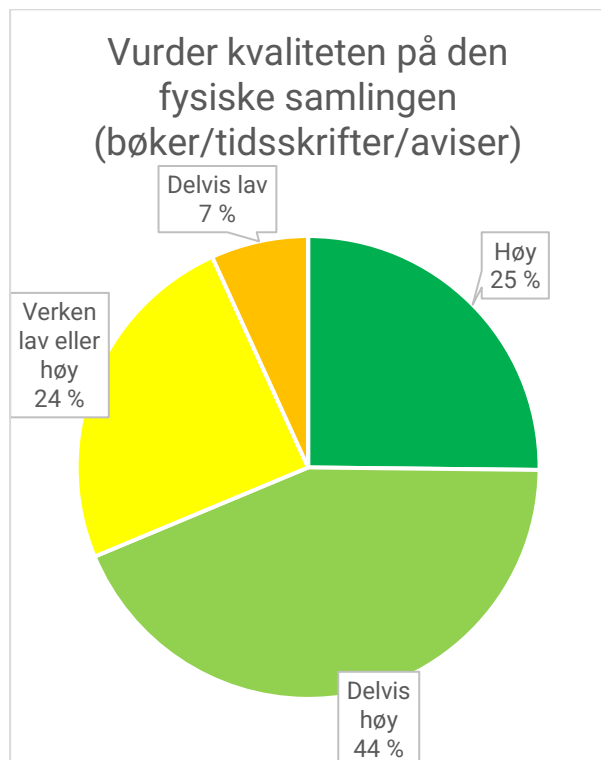
Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

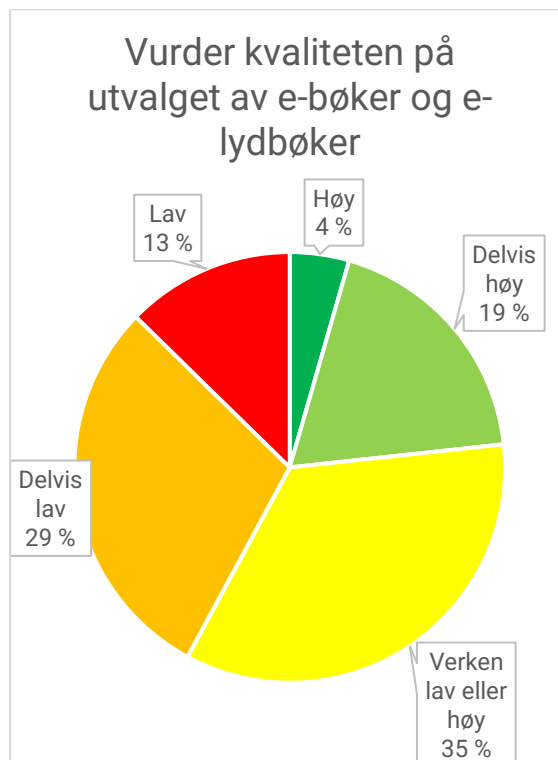
Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. (Folkebibliotekloven, 2013, § 1)

Dette innebærer at bibliotekene skal ha en relevant samling bøker, tidsskrifter og aviser, tilby e-bøker og e-lydbøker, ha et relevant utvalg digitale innholdstjenester, drive formidling, ha arrangementer, være en møteplass og legge til rette for offentlig samtale og debatt i sitt lokalmiljø.

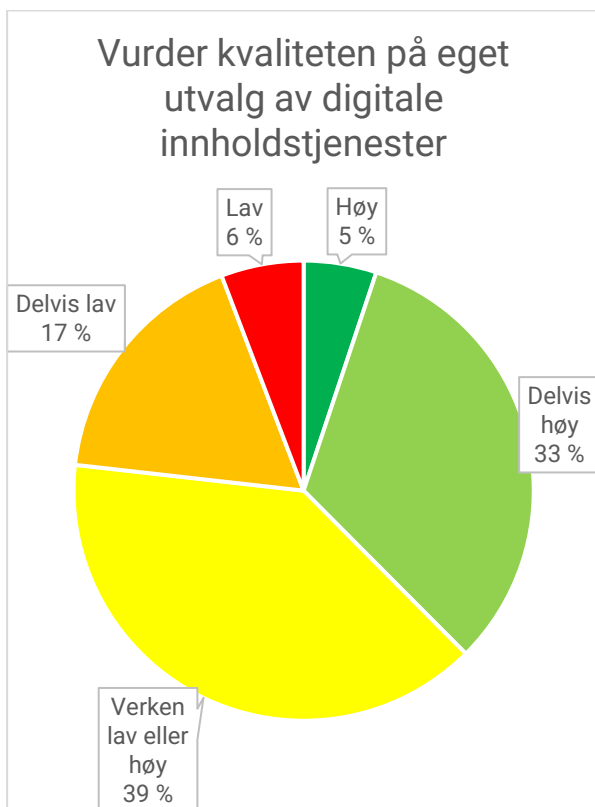
For å si noe om nivået på disse tjenestene (uavhengig av besøkstall og bruk) har biblioteksjefene blitt bedt om å vurdere kvaliteten på eget tilbud sett opp mot kravene som stilles i folkebibliotekloven:

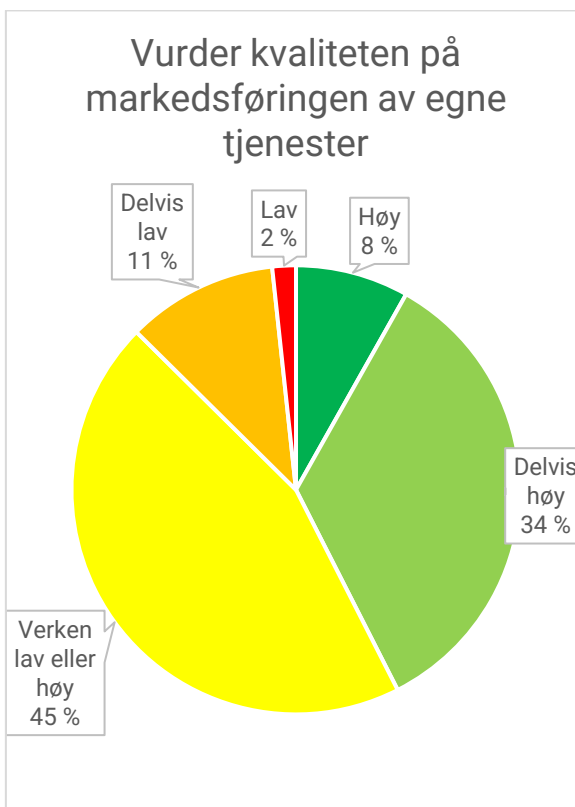
Figur 1

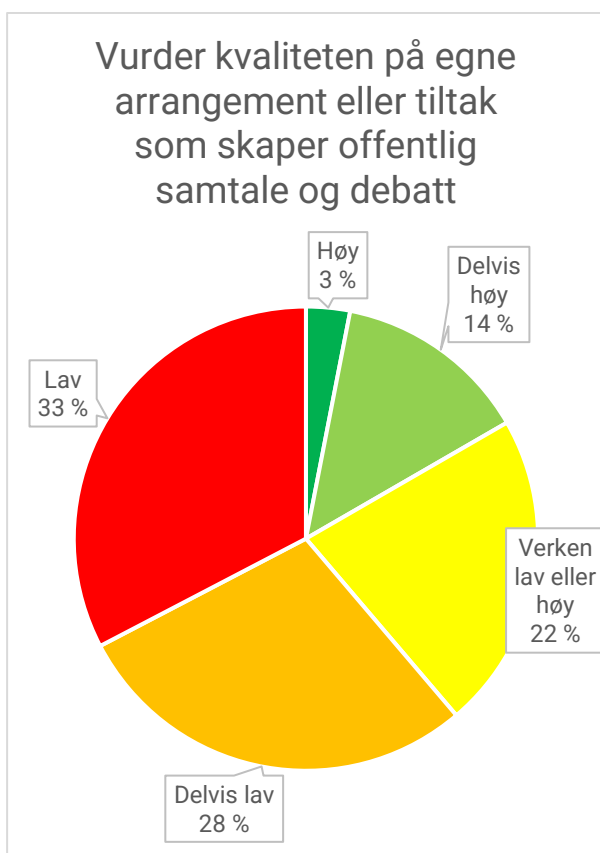
Figur 2

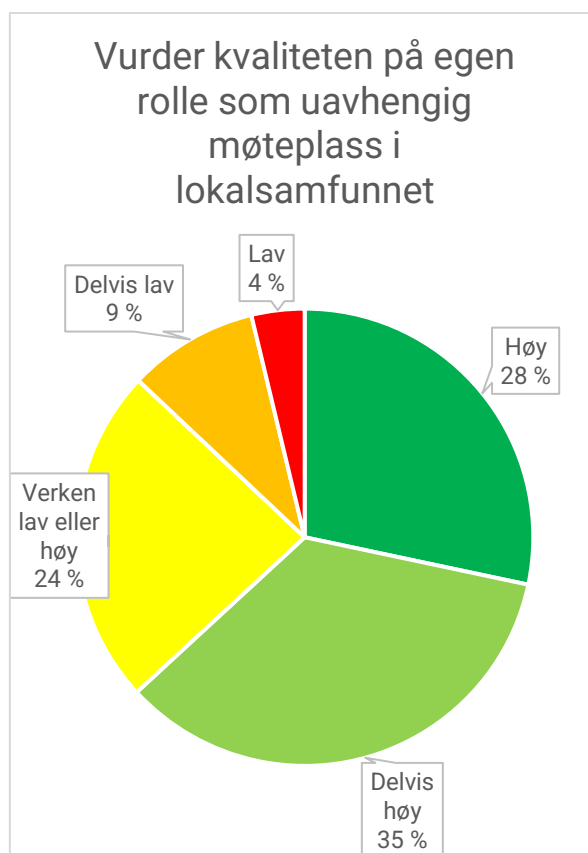
Figur 3

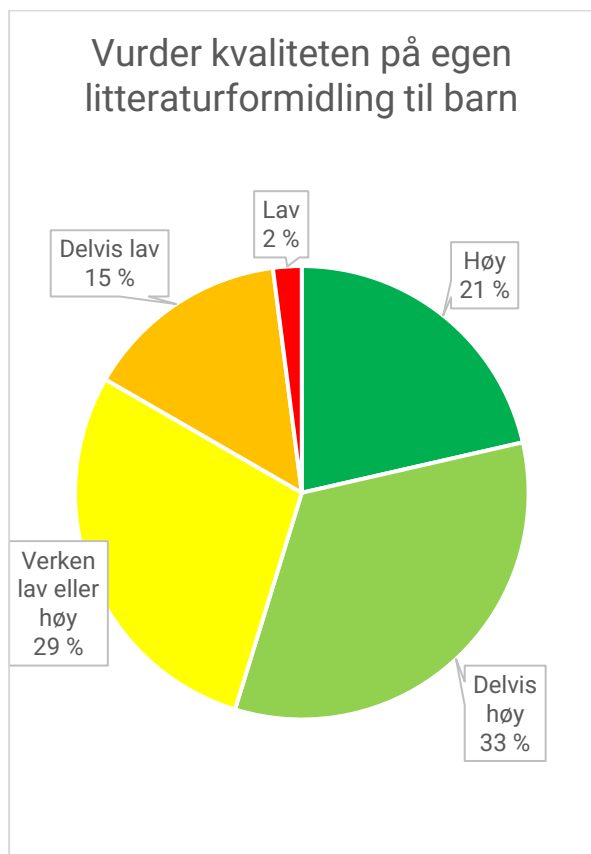
Figur 4

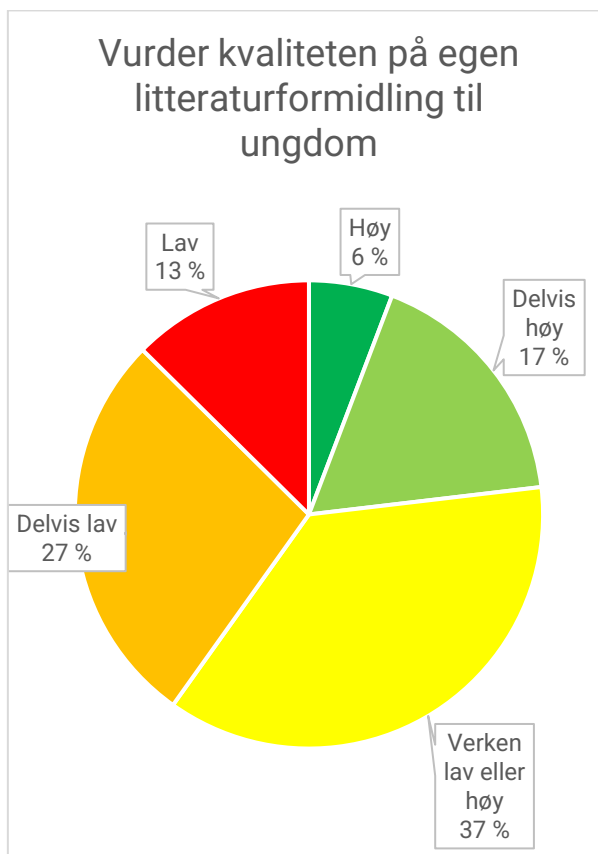
Figur 5

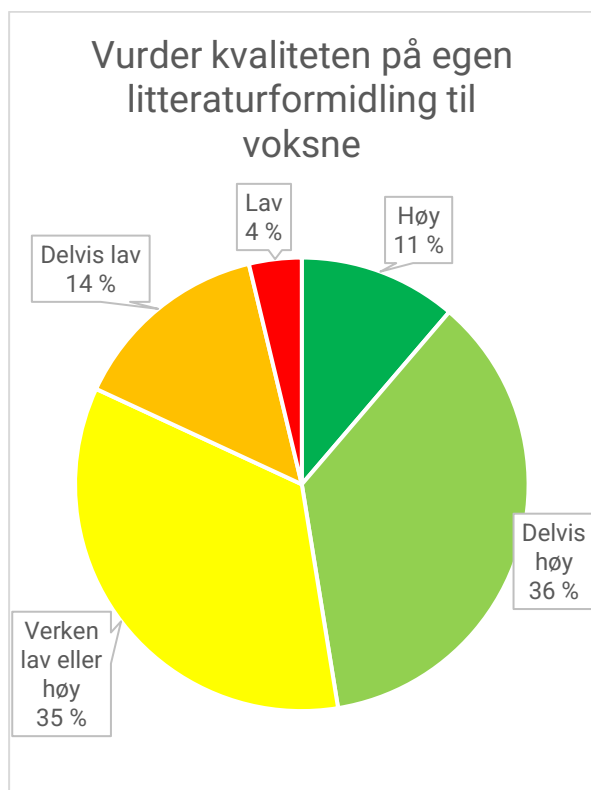
Figur 6

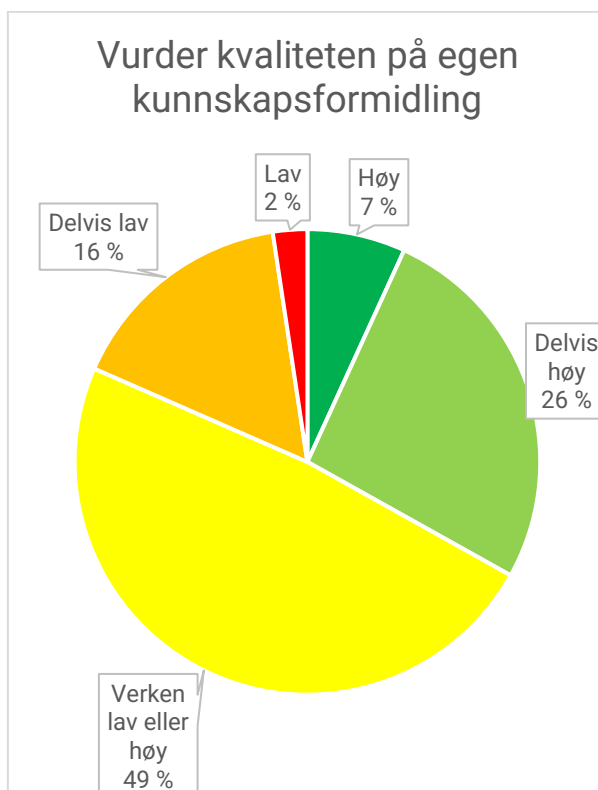
Figur 7

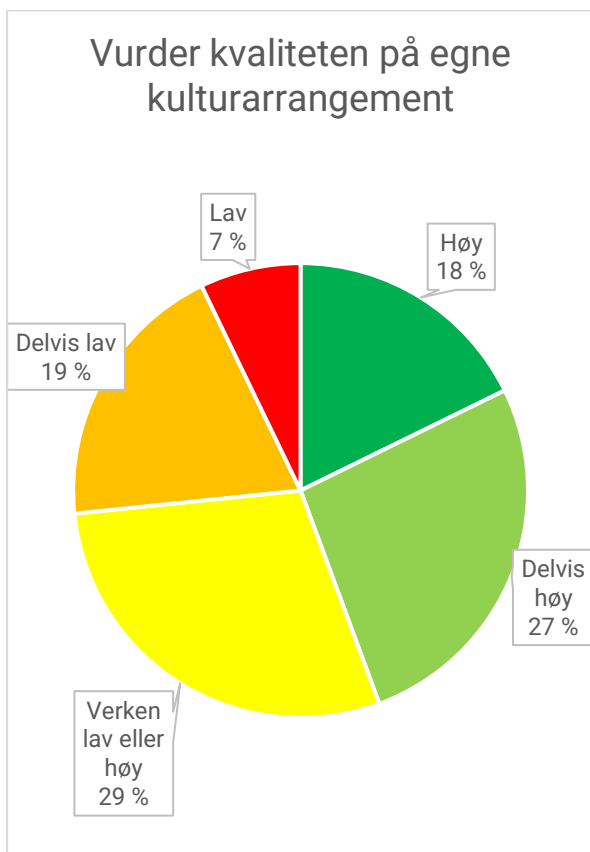
Figur 8

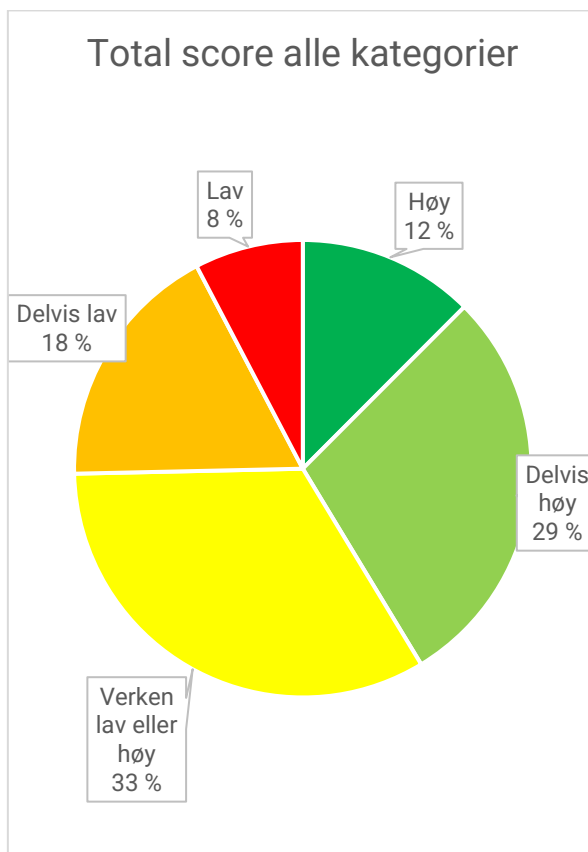
Figur 9

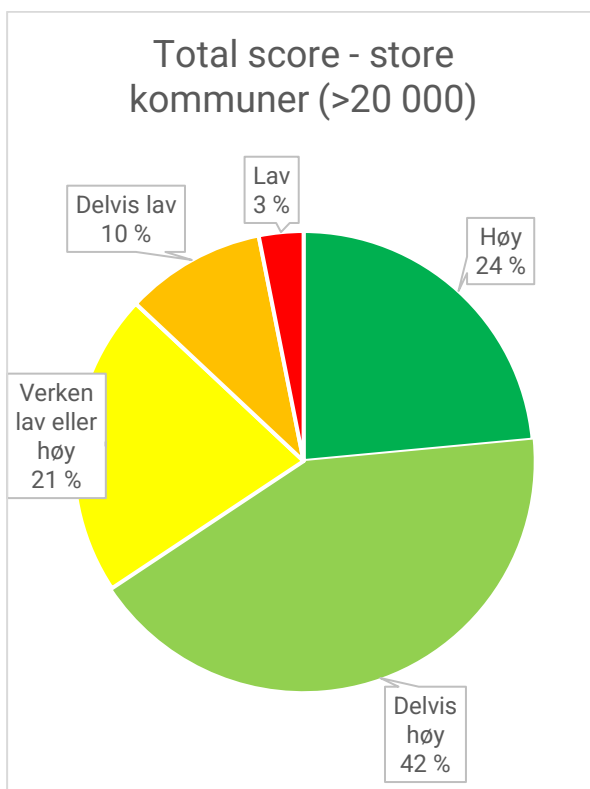
Figur 10

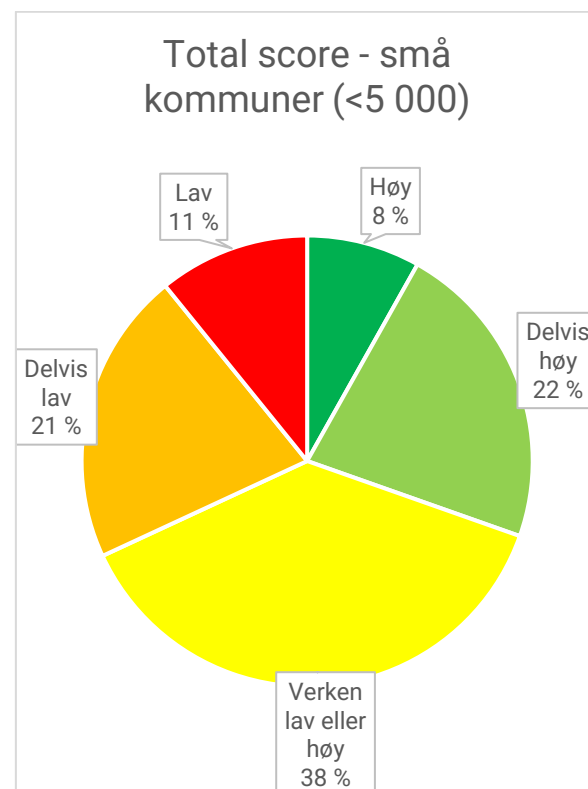
Figur 11

Figur 12

Figur 13

Figur 14

Kvalitetsvurderingene viser at det er den fysiske samlingen som scorer best (fig. 1). Ingen bibliotek svarer at egen samling holder lav kvalitet, og bare 7% svarer at den holder delvis lavt nivå. Når det gjelder e-bøker og e-lydbøker er situasjonen en helt annen (fig. 2). Kun 4% svarer at denne samlingen holder et høyt nivå, mens 19% svarer at den holder et delvis høyt nivå. 42% svarer lav eller delvis lav. Både digitale innholdstjenester (fig. 3) og markedsføring av egne tjenester (fig. 4) får en forholdsvis nøytral score.

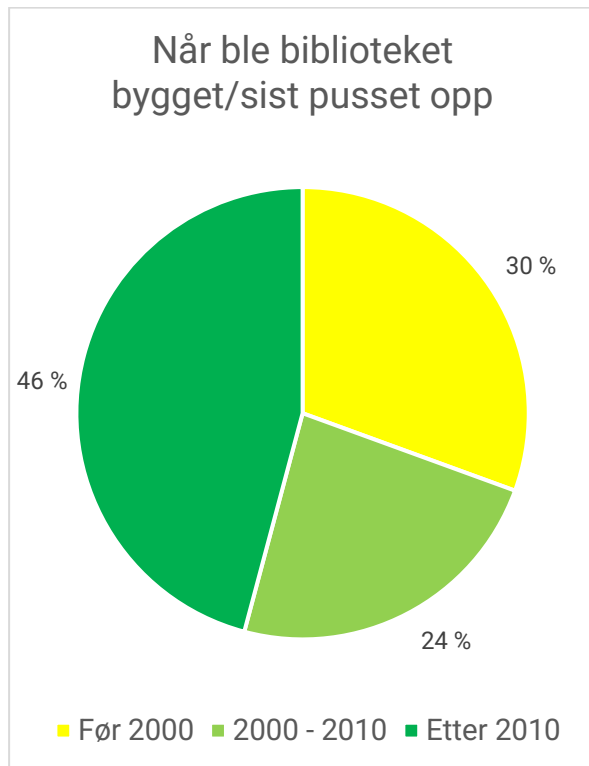
Tilbudet med lavest score er arrangement eller tiltak som skaper offentlig samtale og debatt (fig. 5). Her er det 61% som vurderer kvaliteten som lav eller delvis lav, kun 3% som svarer høy og 14% delvis høy. Bibliotekets rolle som uavhengig møteplass får en betraktelig bedre score, og kun 4% svarer at denne holder lav kvalitet (fig. 6).

Vurderingen av egen litteraturformidling viser stor variasjon, hvor formidlingen rettet mot barn (fig. 7) scorer best og formidlingen rettet mot ungdom scorer lavest (fig. 8). Det er interessant å legge merke til at kvaliteten på egen kunnskapsformidling (fig. 10) vurderes forholdsvis nøytralt – med få topp- og bunnvurderinger – mens det er større variasjon i kvaliteten på egne kulturarrangement (fig. 11).

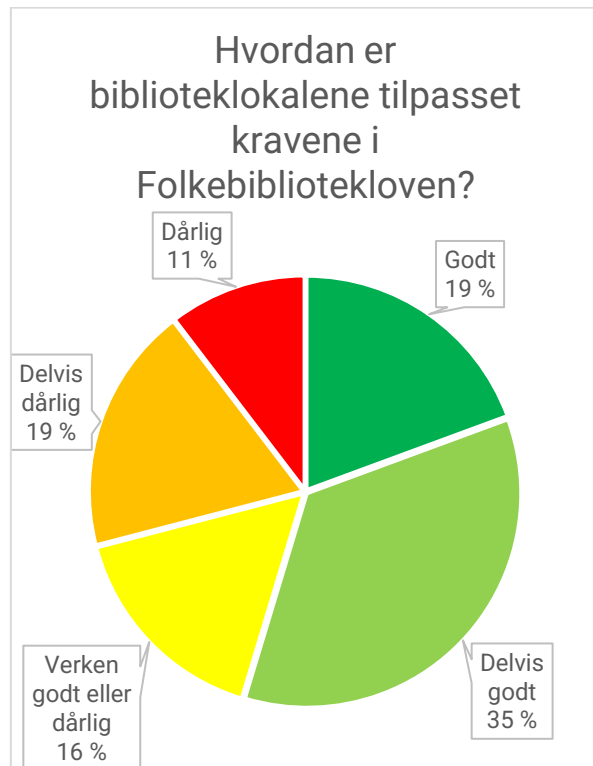
Når man sammenligner den totale scoren i alle kategorier (fig. 12) med total score i små (<5000 innbyggere) og store kommuner (>20 000 innbyggere), er det tydelig at det er de store kommunene som løfter resultatet. I store kommuner (fig. 13) er det over dobbelt så mange vurderinger på høy og delvis høy kvalitet (66%) enn i de små (fig. 14) kommunene (30%). Det er også en langt større andel som vurderer kvaliteten til å være delvis lav eller lav i små kommuner (32%) enn i store kommuner (13%).

3. Biblioteket og kommunen

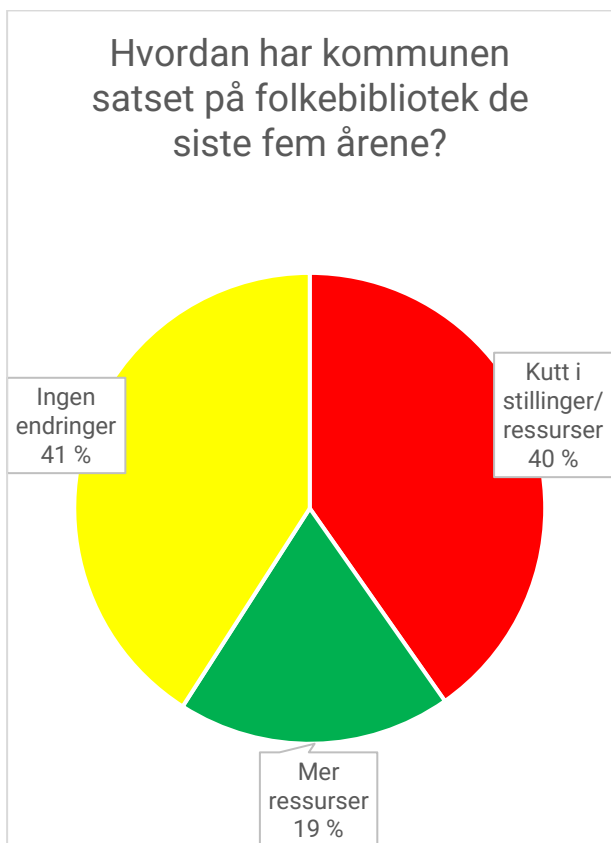
Organisatorisk er folkebibliotekene underlagt kommunene. I kartleggingen ble det stilt flere spørsmål som var ment å opplyse ulike sider ved dette forholdet. Noen handlet om biblioteklokalene, andre handlet om bruken av planer og strategier. Det var også spørsmål om hvilke ekstraoppgaver bibliotekene hadde fått tildelt og hvordan de jobbet opp mot skolebibliotekene i kommunen.

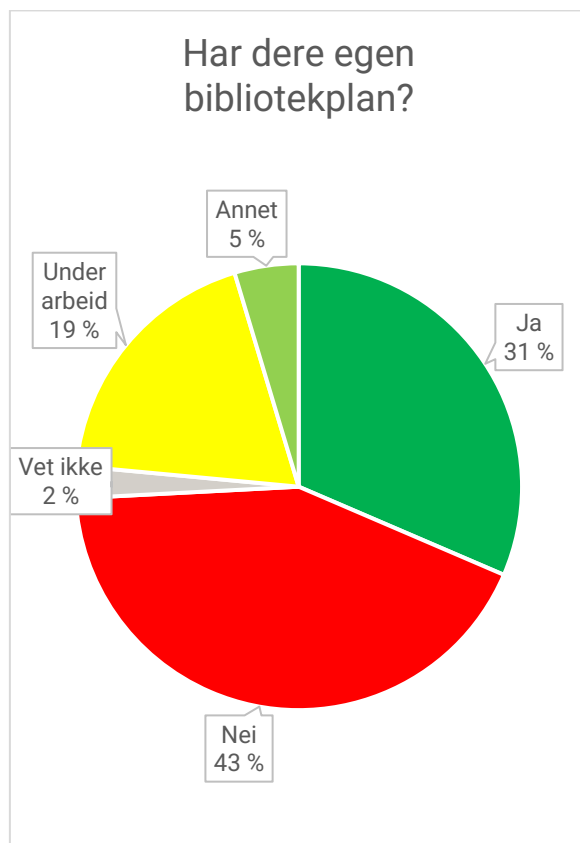
Figur 15

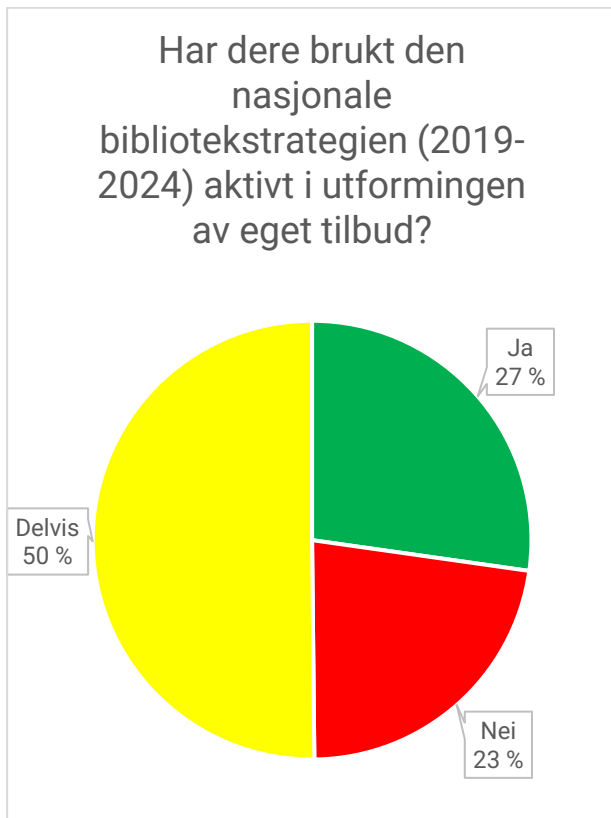
Figur 16

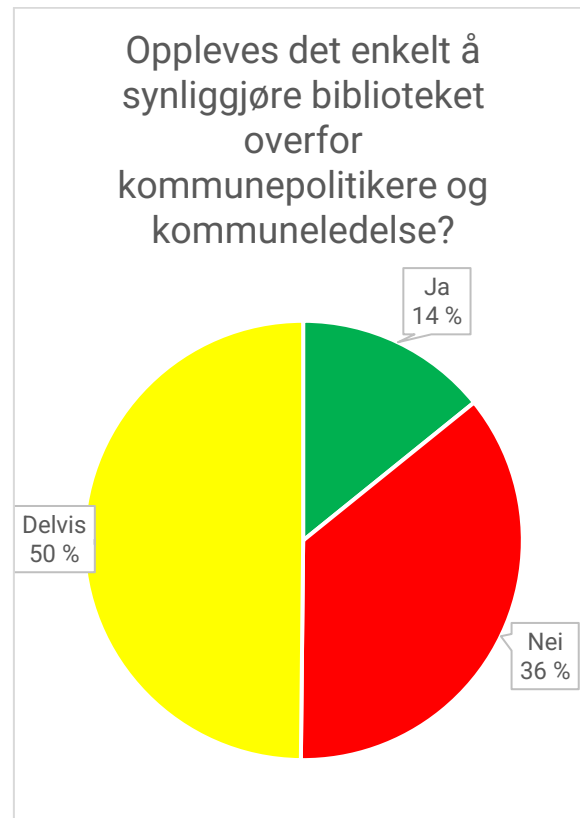
Figur 17

Figur 18

Figur 19

Figur 20

Det er ikke nødvendigvis slik at bibliotekbyggets alder har noe å si for funksjonaliteten til lokalene, men det er overraskende å se at bare 19% svarer at lokalene er godt tilpasset kravene i folkebibliotekloven (fig. 16), mens 35% svarer delvis godt. 30% svarer at lokalene er delvis dårlig eller dårlig tilpasset kravene. Det tilsvarer omtrent 90 av bibliotekene som deltok i kartleggingen.

Flertallet svarer at de har opplevd kutt i stillinger/ressurser (40%) eller ingen endringer (41%) siste fem år, bare 19% har fått mer ressurser (fig. 17). Det er verdt å understreke at stillstand i ressursnivå i realiteten representerer en nedgang, da utviklingen i konsumprisindeksen har vært betydelig de siste årene.

Arbeidet med planer og synlighet i egen organisasjon er blant de oppgavene som ser ut til å bli nedprioritert (fig. 18). Kun 36% har egen bibliotekplan eller er inkludert i kommunens øvrige planer, mens 27% bruker den nasjonale bibliotekstrategien aktivt i utformingen av eget tilbud (fig 19). Det er også en stor andel (36%) som opplever at det er vanskelig å synliggjøre biblioteket overfor kommunepolitikere og kommuneledelse (fig. 20).

Hvorvidt det hjelper å ha egen bibliotekplan i forhold til overordnet satsing på biblioteket gir ikke tallene noen entydig indikasjon på. I kommuner med 5 000 – 100 000 innbyggere hvor biblioteket har egen plan viser bibliotekstatistikken at det brukes i gjennomsnitt 256,6 kroner per innbygger på biblioteket, mens det i tilsvarende kommuner uten bibliotekplan brukes 262,7 kroner per innbygger.

Ved siden av å oppfylle pliktene beskrevet i folkebibliotekloven opplever mange bibliotek å måtte håndtere tilleggsoppgaver. 102 av 303 bibliotek (34%) svarte bekreftende på at de fått tildelt andre oppgaver ved siden av regulær bibliotekdrift. De vanligste oppgavene er:

- Servicetorg
- BUA
- Billettsalg
- Innbyggertorg
- Utlån av utstyr
- Turistinformasjon
- Organisering av andre kulturtilbud i kommunen
- Gjennomføring av valg
- Utdeling av koronatester
- Lokalhistorisk arkiv

Omtrent samtlige bibliotek bekrefter å ha arbeidsoppgaver i forbindelse med kommunens skolebibliotek, men omfanget varierer kraftig. Totalt oppgir bibliotekene å bruke 4,6% av årsverkene på skolebibliotekoppgaver.

4. Bemanning

Lav bemanning er den virkelig store utfordringen for folkebibliotekene i dag. På bakgrunn av kravene i loven og andre lokale behov skal bibliotekene ha gode åpningstider, drive aktiv formidling, gjennomføre arrangementer, drive samlingsutvikling, ta hånd om en rekke tilleggsoppgaver, søke om prosjektmidler og gjennomføre prosjekter. I tillegg kommer egen kompetanseheving. For mange blir det ikke et spørsmål om hvordan man skal løse disse oppgavene, men hva man skal prioritere og hva man skal velge bort.

Åpningstid

Det finnes en helt opplagt sammenheng mellom kommunestørrelse og åpningstid, som igjen handler om at de største kommunene har flere årsverk.

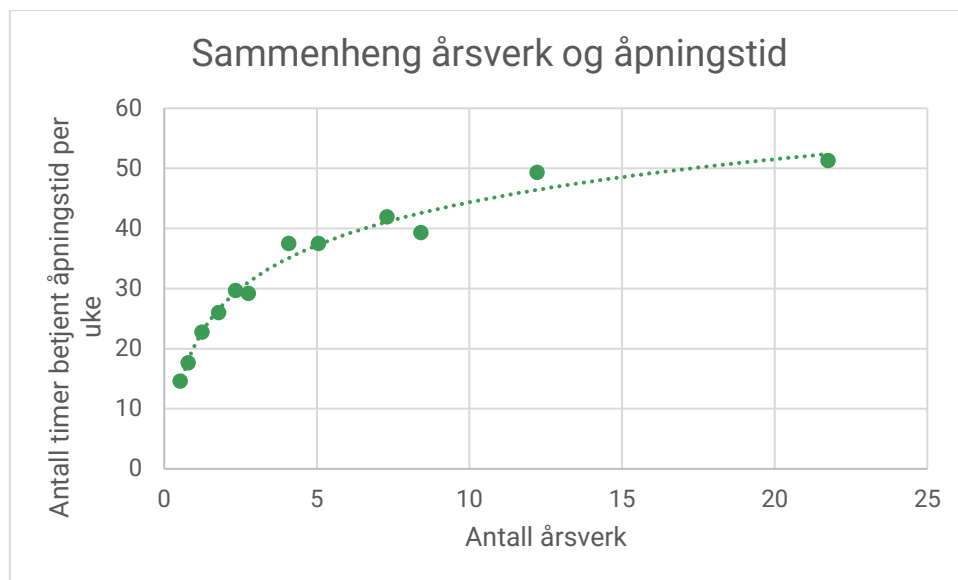
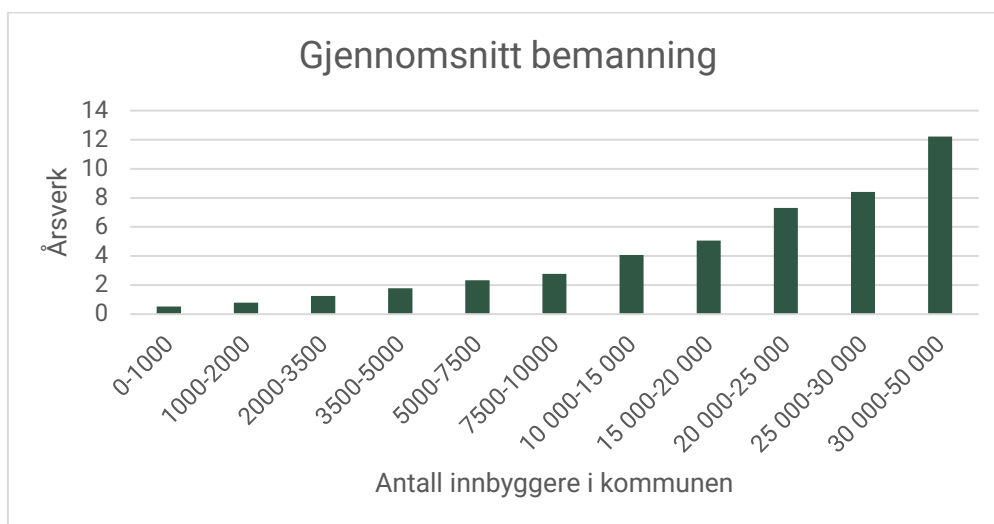
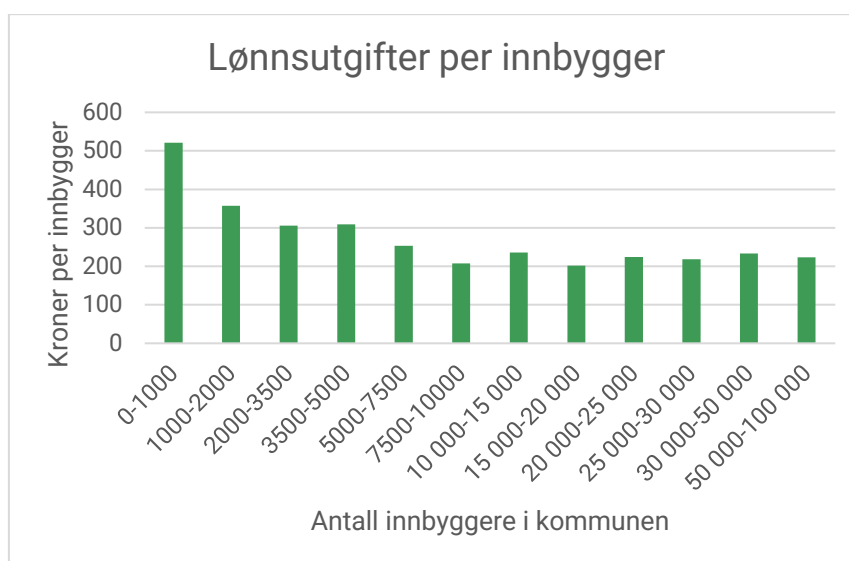

Fig 21. Figuren viser sammenhengen mellom det gjennomsnittlige antallet årsverk i kommuner av ulike størrelser og gjennomsnitt antall timer betjent åpningstid. Man ser at når antallet årsverk passerer 5 flater kurven ut.

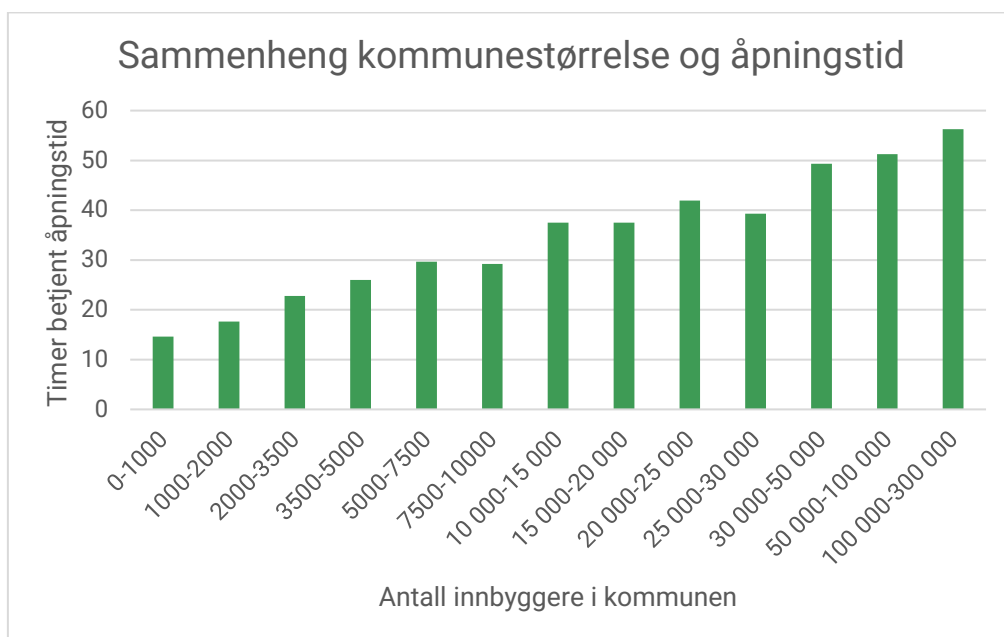
Figur 22

Som figur 22 viser har kommunene med under 2000 innbyggere under ett årsverk i gjennomsnitt. Den betjente åpningstiden for disse kommunene ligger på under tju timer i uka. Når kommunestørrelsen øker vil både antallet årsverk og timer med betjent åpningstid øke. Utviklingen i lønnsutgiftene i kommunene ser helt motsatt ut:

Figur 23

Dette paradokset – at små kommuner har høye lønnsutgifter, men få ansatte – illustrerer hovedutfordringen til de mindre bibliotekene. I motsetning til andre kommunale tjenester hvor tjenesten til en viss grad kan tilpasses behovet (f. eks. ved at antallet lærere bestemmes av elevmassen), synes driften av et folkebibliotek i henhold til folkebibliotekloven å kreve et minste minimum av ressurser som langt overstiger det mange kommuner er villige til å bruke i dag. Konsekvensene er blant annet store forskjeller i åpningstid, som vist under.

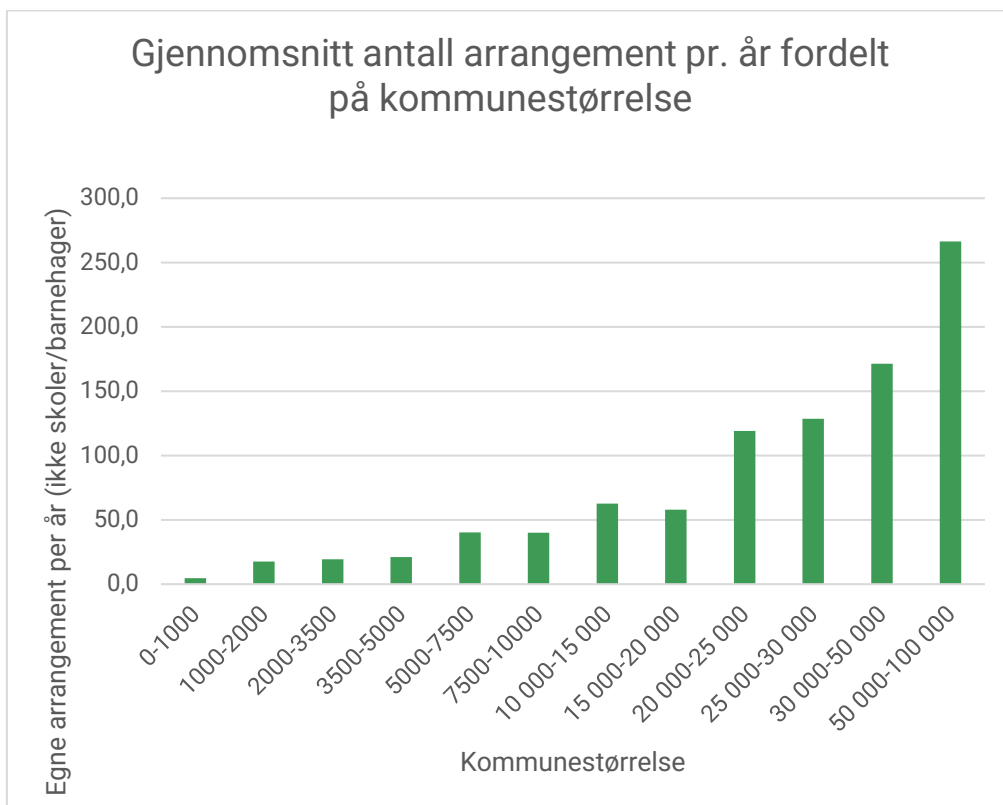

Figur 24

Utfordringer på bakgrunn av bemanning

Kartleggingen bekrefter at åpningstid er svært vanskelig for mange. Når bibliotekene ble bedt om å svare helt konkret på hvilke utfordringer de har på grunn av bemanningssituasjonen, svarte 46% god åpningstid, mens hele 58% av de spurte forteller at ansatte må være alene på jobb. Særlig vil dette gjelde for de minste kommunene, hvor de ansatte er bundet til skrankevakter det meste av arbeidstiden. 137 av kommunene har under to årsverk totalt. Flere beskriver en hverdag hvor de ansatte knapt ser hverandre, noe som gjør planlegging og utviklingen av et godt arbeidsmiljø svært vanskelig. Flere bibliotek forteller at de må stenge dørene ved sykdom.

Når det gjelder utadrettet virksomhet svarte 78% av bibliotekene at de har begrenset kapasitet til å drive aktiv formidling, mens 73% svarte at de har begrenset kapasitet til å gjennomføre arrangementer. Dette viser også den offisielle statistikken, hvor det er store forskjeller i antall arrangement som gjennomføres (fig. 25). Kommuner med under 1000 innbyggere har i gjennomsnitt 4,7 egne arrangement (eksklusiv opplegg for skoler/barnehager) i løpet av et år, mens kommuner med over ca. 20 000 innbyggere har over 100 arrangement årlig. 63 (av 303) kommuner oppgir å ha under 10 egne arrangement i løpet av et år. Det er verdt å ha i bakhodet at bibliotekene i de største kommunene gjerne har flere filialer, og at det totale antallet må deles på disse.

Figur 25

Selv om bare i overkant av 8% av bibliotekene svarer at de aldri gjennomfører prosjekter (44% svarer at de gjennomfører prosjekter regelmessig) oppgir 83% at lav bemanning er et hinder for å jobbe mer med prosjekter. 30% oppgir at lav kompetanse er et hinder for å jobbe mer med prosjekter, mens 17% oppgir manglende støtte i kommunen som et hinder. Kun 5% svarer at det ikke finnes hinder for å jobbe med prosjekter i det hele tatt.

Her er noen av de mer utfyllende svarene angående bemanningssituasjonen for å illustrere hvilke utfordringer bibliotekene står i:

«Vi er alene med ansvaret for mange unger/ungdommer som kommer uten foresatte, får ofte ikke tatt skikkelig lunsjpauser etc.»	«Er alene i 50% stilling, ufaglært i bibliotekfaget. På sikt håper jeg at jeg får erfaring og kompetanse til å drifte biblioteket slik det skal og bør driftes.»
«Vi må hele tiden prioritere ned en del ting som vi synes er viktige, og som kunne vært veldig viktige for mange i kommunen.»	«Med kun 50% stilling er det generelt vanskelig å drive et bibliotek i fht. bibliotekloven.»
«Utfordringene er knyttet til at nesten all personalressurs er knyttet til åpningstid. Meget begrenset kapasitet til å arbeid med prosjekter, planlegging og utviklingsarbeid.»	«Ikke alle innbyggere opplever å ha reell tilgang til biblioteket på grunn av geografien, og det er ikke nok bemanning til å spre tjenestene ut ytterligere.»
«Jeg er alltid alene uten vikar. Har kun 50% stilling til å utføre både biblioteksmessige oppgaver og formidlingsoppgaver. Jobber ofte etter arbeidstid.»	«Nytt bibliotek gir et høyere trykk på det meste. Bare det å få satt ut igjen lånte bøker har blitt en utfordring. Vi har en midlertidig løsning med en god person via NAV.»
«Svært begrenset kapasitet til å jobbe med bibliotekpolitikk og synliggjøring overfor egne politikere og administrasjon.» «Vi må hele tiden prioritere ned en del ting som vi synes er viktige, og som kunne vært veldig viktige for mange i kommunen.»	«Vi har under 1 årsverk og betjener 3 filialer.»
«For lav grunnbemanning i forhold til publikumsoppmøte, særlig fra barn og ungdom, har ført til kriser for både arbeidsmiljø og drift.»	«Vi har barn og unge som trenger rammer og tilbud på et langt høyere nivå enn det vi klarer å tilby pr. i dag.»

5. Lokale utfordringer og bibliotekets potensial

I kartleggingen ble biblioteksjefene bedt om å svare på to refleksjonsspørsmål:

1. **Har kommunen noen spesielle samfunnsutfordringer som biblioteket kunne bidratt til å løse?**
2. **Hvordan ville det påvirket driften ved ditt bibliotek hvis dere hadde 70% flere årsverk?**

Å kvantifisere alle svarene er vanskelig, men mange trekker frem de samme aktuelle samfunnsutfordringene i sine kommuner:

- Sosial ulikhet/fattigdom
- Digitalt utenforskap
- Mangel på møteplasser
- Ensomhet blant ungdom
- Ensomhet blant eldre
- Lavt utdanningsnivå/lav lesekompetanse
- Fraflytting
- Innvandrere/flyktninger med integreringsbehov
- Mangel på studieplasser
- Aldrende befolkning
- Psykiske lidelser i befolkningen
- Mange uten arbeid
- Manglende sentrumsutvikling
- Mangel på fritidstilbud

Mange av bibliotekene beskriver ulike tiltak som allerede er rettet mot disse utfordringene, men de bærer preg av å være vilkårlige og begrensede. Uegnete lokaler, utfordringer med åpningstid og særlig lav bemanning gjør det vanskelig å arbeide systematisk.

Selv om det er de minste kommunene som i dag leverer de svakeste tjenestene, ser det ut til å være bibliotekene i større kommuner eller bibliotek som allerede er i gang med tiltak som ser det største potensialet i å utvide driften. At bibliotek i store kommuner har større kapasitet til å bidra inn på felles utfordringer henger nok sammen med at en prosentvis mindre del av de ansatte er låst til katalogisering, rydding og skrankearbeid.

I de svakest bemannede bibliotekene svarer biblioteksjefene at en 70% økning ville hatt en positiv effekt på åpningstid, muligheten til å gjennomføre arrangement og å ha en kollega. Som en biblioteksjef skriver: «En på jobb betyr at en sitter i skranken med begrenset tid til planlegging, formidling, prosjekter og møter/aktiviteter. Et hode til ville vært en fantastisk mulighet for dialog og utvikling».

I flertallet av små til mellomstore bibliotek er det en rekke punkter som går igjen hos svært mange:

- Åpent flere dager/bedre åpningstid
- Være flere på jobb samtidig
- Mer formidling mot barn og unge (både på biblioteket og skolene)
- Flere arrangement
- Mer fokus på prosjektarbeid
- Mer samarbeid med eksterne
- Mer digital formidling
- Bedre synliggjøring av bibliotekets tjenester
- Økt samarbeid med skolebibliotek
- Større mulighet for intern kompetanseheving
- Jobbet mer samskapende med innbyggere
- Ansatte kunne fått fulle stillinger
- Biblioteket kunne engasjert seg mer i lokalsamfunnet
- Jobbet mer med integrering
- Hatt flere aktiviteter og tilbud mot ulike grupper
- Utviklet lavterskel møteplasser
- Datahjelp for eldre
- Flere debatter/samtaler
- Flere ansatte med andre bakgrunner/kompetanse
- Mer fokus på livslang læring/forebygging
- Bruke mer tid på hver låner

I de største kommunene er mye av dette allerede på plass, noe som gjør at ambisjonsnivået settes enda høyere. Her finner man svar som:

- Inngå partnerskapsavtaler med eksterne aktører
- Engasjere frivillige
- Arrangere festivaler
- Nettverksbygging
- Gjennomføre store utviklingsprosjekter
- Søndagsåpent
- Jobbe mot spesielle målgrupper
- Ansette miljøterapeuter/sosialarbeidere/pedagoger
- Bygge et tilbud rundt voksne med utfordringer knyttet til rus og psykiatri

- Utnytte synergiene i samskaping med innbyggere, frivillighet og ulike deler av kommunen
- Bli et kompetansesenter for skolebibliotekene
- Ansette koordinator for samarbeid med frivillighet/næringsliv
- Produsere innhold til sosiale medier
- Jobbe med å motarbeide utenforskap

6. Oppsummering og refleksjoner

Hovedfunn

De siste ti årene har folkebibliotekene i Norge opplevd en økning i besøk og aktivitetsnivå, selv om det generelle ressursnivået har gått ned og bibliotekene har fått en stadig mindre andel av midlene som brukes på kultur (Innlandet fylkesbibliotek, s. 19). En logisk konsekvens av dette er at arbeidspresset på de ansatte nødvendigvis må ha økt. Kartleggingen viser at bemanningssituasjonen ikke er god nok for å håndtere en slik økning.

Ettersom Folkebibliotekloven ikke stiller konkrete krav til verken bemanning eller kvalitet, er det også umulig å forhindre at forskjellene mellom kommunene og det overordnede ressursbehovet bare fortsetter å øke. Kun 18,8% av bibliotekene svarer at kommunen har brukt mer ressurser på biblioteket de siste fem årene, mens 40,3% svarer at de har fått kutt i samme periode. Med hensyn til den generelle prisøkningen er det grunn til å tro at de resterende bibliotekene også har fått en trangere økonomisk ramme.

Kartleggingen som har blitt gjennomført i samtlige fylker (unntatt Oslo) dokumenterer både at den overordnede ressursituasjonen er svært utfordrende og at det finnes store forskjeller mellom kommunene. I små kommuner (<5000 innbyggere) vurderer biblioteksjefene at kun 30% av det samlede bibliotektilbudet er av delvis høy eller høy kvalitet, mens 32% av tilbudet holder delvis lav eller lav kvalitet. I store kommuner (>20 000 innbyggere) blir 66% av tilbudet vurdert å holde delvis høy eller høy kvalitet, mens 13% holder delvis lav eller lav kvalitet. Det er store forskjeller i åpningstid mellom bibliotek i kommuner av ulike størrelser, på samme måte som det er enorme forskjeller i antall egne arrangement.

Totalt 46% av bibliotekene svarer at lav bemanning skaper utfordringer knyttet til åpningstid, 78% at lav bemanning fører til lite aktiv formidling, 73% at lav bemanning fører til færre arrangementer enn ønsket og 58% at ansatte må være alene på jobb.

Som en direkte eller indirekte konsekvens av bemanningssituasjonen viser kartleggingen at mange bibliotek ikke har kunnet jobbe med egen bibliotekplan, bruke den nasjonale bibliotekstrategien aktivt, gjennomføre prosjekter systematisk eller har mulighet til å synliggjøre biblioteket overfor politikere og administrasjon i kommunen.

I tråd med formålsparagrafen?

Helt siden Kulturutredningen og endringen av Folkebibliotekloven i 2014 har bibliotekene ventet på et felles løft. Kartleggingen viser at selv om kommunene må forholde seg til den samme lovteksten, med de samme pliktene, er det store forskjeller i hva de tilbyr egne innbyggere.

I forarbeidene til endringen av Folkebibliotekloven står det at den nye formålsbestemmelsen skulle gi «...en tydelig ramme for hvilke funksjoner og bibliotek tjenester innbyggerne i hver enkelt kommune kan forvente seg, ved at den også reflekterer bibliotekenes møteplassfunksjon og ansvar for aktiv formidling av kunnskap og kultur.» (Prop. 135 L (2012-2013), s. 18)

Ti år senere er det vanskelig å si noe om hva denne rammen egentlig innebærer, og hvordan det samsvarer med tilbudet vi ser ute i kommunene. I sitt høringssvar angående endringer i forskrift om kvalifikasjonskrav skrev Nasjonalbiblioteket i 2023 at også de kommunene som ikke har fagutdannet biblioteksjef «...gir sin befolkning bibliotek tjenester i tråd med formålsparagrafen i Lov om folkebibliotek.» (Nasjonalbiblioteket, 2023) Dette er ikke en påstand om at bibliotekene i disse kommunene tilbyr innbyggerne bestemte tjenester eller holder et bestemt nivå, men en innrømmelse av at lovteksten ikke legger føringer. Ethvert bibliotektilbud tolkes som tilstrekkelig.

Til tross for at bibliotekene selv har en formening om hvilke ressurser de trenger og hva slags tjenester de ønsker å tilby – noe som kommer tydelig frem i kartleggingen – ser man at det på kommunalt og nasjonalt nivå råder en oppfatning av at Folkebibliotekloven ikke lar seg tolke konkret. Derfor vil det være helt andre faktorer som bestemmer tilbudet i hver kommune. Det kan være kommuneøkonomi, historiske forhold, bibliotekets funksjon og ekstraoppgaver i kommunen, det kan være spesielt engasjerte ansatte som jobber mer enn de burde eller som klarer å synliggjøre biblioteket i større grad enn forventet. Eller det kan være helt andre ting.

Resultatet er store lokale forskjeller, både mellom bibliotekene i kommuner av omtrent samme størrelse, men særlig mellom bibliotekene i store og små kommuner. Dette til tross for at selve kjernen i Folkebibliotekloven handler om at alle har rett på det samme tilbudet. Likt tilbud betyr ikke nødvendigvis de samme tjenestene, med like mange arrangement, samme formidlingsopplegg, lik fysisk og digital samling osv., men et tilbud som både oppfyller lovteksten og er tilpasset de lokale forholdene.

Det kartleggingen viser er et tydelig gap mellom tjenestene bibliotekene leverer i dag og tjenestene de mener de *bør* levere, både i små og store kommuner. Biblioteksjefene forteller om store utfordringer knyttet til bemanning og de forklarer hva en markant økning i stillinger ville betydd for driften. Potensialet og den økte aktiviteten de beskriver kunne bidratt til å heve aktivitetsnivået i norske folkebibliotek opp på nivå med Sverige, Danmark og Finland.

Hvordan et mulig felles løft kunne sett ut har ikke vært et tema for denne kartleggingen. Hvis man konkluderer med at Folkebibliotekloven er uegnet for å skape likeverdige bibliotek tjenester for innbyggerne i landets mangfoldige kommuner, vil det være et politisk spørsmål å stake ut en ny kurs.

En mulig begynnelse kan allikevel være det som står i forarbeidene til endringen av Folkebibliotekloven i 2014. Der blir det understreket at «...det både er en kommunal rettighet og plikt til å utarbeide og fastsette retningslinjer for egen bibliotekdrift, innenfor rammene av folkebibliotekloven.» (Prop. 135 L (2012-2013), s. 10) Hvis det i fremtiden skulle vise seg hensiktsmessig, vil staten «...utarbeide en veiledning for hvordan slike retningslinjer kan og bør utformes, som ledd i gjennomføringen av en nasjonal bibliotekpolitikk.» (s. 10)

Kartlegging viser at behovet for felles retningslinjer er stort, både for å øke den totale satsingen og for å jevne ut forskjeller.

7. Kilder

Folkebibliotekloven. (2013). *Lov om folkebibliotek* (LOV-2013-06-21-95). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Nasjonalbiblioteket (2023, 6. november). *Nasjonalbibliotekets høringssvar på endring av forskrift om godkjenning av yrkeskvalifikasjoner*. Bibliotekutvikling.

<https://bibliotekutvikling.no/2023/11/06/nasjonalbibliotekets-horingssvar-pa-endring-av-forskrift/>

Nasjonalbiblioteket. *Statistikk for folkebibliotek*. Bibliotekutvikling.

<https://bibliotekutvikling.no/statistikk/forside/statistikk-for-folkebibliotek/>

NOU 2013: 4. (2013) Kulturutredningen 2014. Kulturdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1e88e03c840742329b9c46e18159b49c/no/pdfs/nou201320130004000dddpdfs.pdf>

Innlandet fylkesbibliotek. (2023). *Folkebibliotekloven (2014) – Hva førte den til?* Statistikkrapport.

https://innlandetfylke.no/_f/p1/i5797a231-837f-41ec-a531-ee23897e428a/folkebibliotekloven-2014-hva-for-te-den-til.pdf

Prop. 135 L (2012-2013). Endringer i lov om folkebibliotek. Kultur- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-135-l-20122013/id724286/>